

Pavel Toufar

SMRTELNÁ RIZIKA KOSMONAUTŮ

Už od jara 1990 pátrali spolupracovníci sovětského časopisu Ogoňok v zákulisí údajně drastických zkoušek a výzkumů „pokusných králíků“, které předcházely letům do vesmíru a prý se jim také podařilo objevit naprosto šokující skutečnosti. Kolem osudů pokusných králíků, či jak se jim oficiálně říkalo „výzkumníků“, kteří klestili cestu kosmonautům, je prý v bývalém Sovětském svazu stále mnoho podivuhodných otázek a spojováno je s nimi především množství dramatických okamžiků. Tito výzkumníci byli obrazně řečeno jakýmisi „pokusnými králíky za oponou“, protože pokaždé se zúčastnili nanejvýš jen generální zkoušky, ale nikdy už ne premiéry, k níž jediné byla přítom upřená pozornost diváků. To platilo především pro období ještě před zahájením letů prvních kosmonautů, z něhož se dodnes uchovaly všelijaké neověřené historky o mnohdy tragických koncích takových experimentů.

PŘETÍŽENÍ I BEZTÍŽE

Při zkouškách katapultáže z kabiny lodi Vostok si prý zkušební výsadkář doslova urazil hlavu. Zkoušky v tlakových komorách způsobily doživotní následky výzkumníkům, kteří nikoli ze své vůle překročili rizikové limity. V utajovaném zákulisí se prověřovala nejen technika, ale také například dlouhodobé působení extrémních podmínek beztlížného stavu. Podle některých autorů neprobíhalo v sovětských laboratořích všechno vždy v souladu s etikou. Někteří autoři totiž vyslovili podezření, že tehdejší SSSR mnoho závažného zatajil.

Výzkumy přetížení a pobytu ve velkých výškách začaly už po roce 1952. Bylo to v době korejského konfliktu. Sovětsí vojenští letci začali mít problémy. Prohrávali vzdušné souboje s Američany. Ne-

dokázali se vyrovnat především s vysokým přetížením. Američané zvládali zátěž výrazně snadněji a nikdo nevěděl proč, dokud se nepodařilo zajmout sestřeleného amerického pilota, oblečeného do tlakové kombinézy, která se dnes běžně ve vojenských stíhačkách používá. Jen na vysvětlenou, tento takzvaný anti-g oděv je tvořen soustavou gumových či plastových polštářů a hadic, které se pomocí kompresoru automaticky plní vzduchem podle skutečného přetížení a pomocí soustavy látkových pruhů se tlak rozkládá na příslušné partie povrchu těla, což pomáhá kompenzovat reakce krevního oběhu.

Vraťme se k ukořistěnému americkému tlakovému oděvu, který vyvolal tolik vzrušení. Laboratoře Ministerstva zdravotnictví SSSR začaly s urychlenými zkouškami výškového létání a přetížení. Vše se odehrávalo v naprostém utajení. Za přísně tajných podmínek byla také sestavena první skupina výzkumníků. A když se začalo mluvit o možnosti letu člověka do vesmíru, výzkumy se rozšířily. Účastníci těchto experimentů byli svého času omylem považováni za kosmonauty...

Ale o tom na jiném místě.

Lékaři si uvědomovali, že mimořádné podmínky beztlakého stavu a působení dalších vlivů mohou při dlouhodobém pobytu v kosmu způsobit u kosmonautů nejen psychosomatické změny, anebo změny ve svalch i kostech, ale také a především, že v takových situacích dochází k nežádoucím změnám v systému dělení buněk. Proto například začátkem 70. let začaly v moskevském Institutu lékařských a biologických problémů výzkumy za pomoci nově sestavené patnáctičlenné skupiny dobrovolníků. Z archivů a ze vzpomínek pamětníků, kteří už dnes mohli promluvit o donedávna supertajných věcech, vyplynulo hrůzné zjištění. Výzkumníci byli podrobováni „experimentům“ prakticky každý den! Mnohdy do naprostého vyčerpání. Psychického i fyzického.

O něčem takovém se však nepsalo ani nemluvalo. Ostatně ani z amerických experimentů toho dodnes mnoho nevíme. A bylo by bláhové si myslet, že Američané žádné podobné výzkumy nedělali. Absence podrobnějších informací je do značné míry pochopitelná. Je totiž

nutno upozornit, že laik se mnohdy děsí skutečností, které odborníkovi připadají normální či běžné a ani výzkumník je nepocítuje jako nějakou újmu. Takový ostatně už bývá rozpor mezi pohledem profesionála a laika. Není to omluva a není to ani cynismus. Pouze prosté konstatování skutečnosti. Osobně se s takovým názorem mohu zcela ztotožnit, protože z toho, co jsem sám svého času prožil při výzkumech izolace a deprivace a co mi připadalo jako nepříliš mimořádné a vzrušující, šla laickým posluchačům často hlava kolem, až jsem se zpravidla zalekl dalšího vyprávění, takže například slibovanou knihu dávám dohromady teprve nyní s odstupem notné řádky let a stále se značnými rozpaky...

CO S NIMI VŠECHNO DĚLALI?

Na veřejnost se v 70. letech dostaly v SSSR pouze některé nepříliš konkrétní reportáže, ale v nich vždy všechno končilo jako v pohádkách, šťastným a dobrým koncem a jako vzorový příklad hodný následování.

Psalo se o mužích, kteří se po několik dní otáčeli na mamutí centrifuze, přičemž na konci velkého ramene byla umístěna dokonce i nepříliš velká obytná kabina. Záběry tohoto obřího zařízení se dokonce mihly v jednom sovětském dokumentárním filmu. Úctyhodné monstrum vyvolávalo nejružnější pocity. Rozhodně však nikoli slastné.

Na konci 60. a na začátku 70. let se změnila témata výzkumů. Veškerá pozornost se zaměřila na dlouhodobý pobyt člověka v extrémních podmínkách kosmického letu. Experimenty se prováděly na nejružnějších často unikátních zařízeních.

Například mezi fyzicky i psychicky velice vyčerpávající zkoušky patřilo dlouhodobé napodobení některých složek beztlížného stavu. Pokusná osoba ležela v prostorné vaně s nazelenalým roztokem o teplotě 34 stupně Celsia. Nebyla to příjemná zkouška, protože po určité době si začal výzkumník připadat, jako by se ve vlažném roztoku pomalu rozpouštěl a jako by přestával existovat v původní podstatě pevného skupenství svého těla. Celá věc přinášela značné problémy. Zhruba už po 20 hodinách se objevovaly například problémy s pro-máčenou kůží. Proto se tato metodika, používaná už před startem Ju-

rije Gagarina, rychle změnila. Na povrch roztoku se dávala speciální tkanina a teprve na ni výzkumník uléhal tak, aby měl nohy výše než hlavu. Tyto napodobené podmínky byly tvrdší než pobyt ve skutečném beztlížném stavu.

Kdo se takové zkoušky zúčastní, nepocítuje tělo, nevnímá chlad či teplo, ztrácí hmat. Sluch a zrak při podobných zkouškách zpravidla výzkumníkům neomezovali ani neizolovali, a proto se mohli dívat kolem sebe, vnímat okolní prostředí, poslouchat hudbu i předčítání z knih a časopisů. U bazénu se střídala nepřetržitá služba, která výzkumníka musela krmit, četla mu, bavila se s ním. Byl to jeho jediný kontakt se světem.

Jevgenij Kirjušin k tomu poznamenal:

„Po těchto experimentech jsme se museli učit znovu chodit.“

Jakkoli je to neuvěřitelné, nejde o žádné přehánění, ale o fakt, potvrzující drastické okolnosti podobných experimentů. Jevgenij Kirjušin prožil při experimentech v napodobené beztlíži celkovou dobu kolem tří roků.

Při drastičtější variantě měli výzkumníci zakryté oči a ucpané uši. To už byly nesmírně tvrdé podmínky. U mnohých výzkumníků se po krátké době začaly projevovat psychické problémy.

Rozporuplný a nevěrohodný maďarský autor István Nemere, který rozvířil hladinu veřejné pozornosti svými už na první pohled primitivními výmysly o nevěrohodnosti letu Jurije Gagarina, v této souvislosti v roce 1993 připomněl na stránkách slovenského UFO magazínu v seriálu „Tajemství sovětského kosmického výzkumu“, že spolupracovníci časopisu Ogoňok našli mnoho kompromitujících důkazů. Pro úplnost, ale s oprávněně značnou nedůvěrou k autorovi, zprostředkovávajícímu pouze interpretaci informací (navíc ne vždy seriózně), si připomeňme některé z nich:

Při napodobování beztlížného stavu se výzkum zpočátku soustředil na osmihodinové etapy, ale brzy přešel na osmidenní a bez jakékoli přestávky.

Během jiné zkoušky museli dobrovolníci prožít celou dobu v nevelké kabině pod vodou. Pokusy vedl jakýsi doktor Sulženko, který

díky nim údajně obhájil disertační práci. Některé z pokusných osob dosahovaly skutečně úctyhodných výsledků.

Například Sergej Něfjodov a Igor Palatov prožili v kabině plující pod hladinou zkušebního bazénu celkem 28 dnů. Výsledky byly prý velice uspokojivé, a proto vedoucí experimentu usoudili, že bude třeba přejít k dvojnásobné době — nakonec oba mladí dobrovolníci prožili ve velice těsné kabince 56 dnů. Z kabiny nevystoupili s úsměvem ve tvářích, ale naopak zcela otevřeně přiznávali, jak jsou šťastní, že to mají všechno za sebou a že pokus přežili bez zjevných následků.

Vůbec se jim nemůžeme divit. Už jen pouhá představa průběhu pokusu nažene i poměrně silným náturám notný strach.

Ke zkouškám se hlásil poměrně značný počet dobrovolníků a vědci, kteří s těmito nadšenci experimentovali, měli z čeho vybírat. Ve skutečnosti však žádný z nadšených dobrovolníků ani ve snu netušil, do čeho vlastně jde, a mnozí navíc doufali, že se přes účast na zkouškách dostanou k obdivované a vysněné profesi kosmonauta a stanou po boku tehdy oslavovaných hrdinů kosmu. Jiní si chtěli ověřit své schopnosti nebo byli naivně přesvědčeni, že pomohou rozvoji pilotovaných kosmických letů a další s rozpačitým pokrčením ramen přiznávali, že si chtějí k jinak nelákavému životu přivydělat nějaký ten rubl navíc.

Neřekli jim, co všechno se při pokusech stane či může stát, jak dlouho budou trvat a jaké následky mohou vyvolat. Všechno bylo tajné. Práce spadala pod dozor KGB a vojenské kontrašpionáže, stejně jako lidé, kteří experimenty uskutečňovali.

Děsivé prý byly zkoušky na centrifuze. Pokusné osoby musely zcela běžně vydržet přetížení o hodnotě až 8 g, při nichž není člověku do zpěvu, snižuje se schopnost vidění a při delším působení mohou nastat i vážná poškození organismu. Je potvrzeno, že výzkumníci Jevgenij Kirjušin a Sergej Něfjodov vydrželi osminásobné přetížení po dobu sedmnácti minut, desetinásobné sedm minut a dvanásitinásobné tři minuty.

A co víc, během těchto náročných zkoušek musel výzkumník ještě napodobovat řízení kosmické lodi.

Jen pro srovnání, při výběru sovětských kosmonautů musel ucha-
zeč vydržet desetinásobné přetížení po dobu deseti vteřin!

Zkoušky na centrifuze však byly podle pamětníků takřka odpoví-
dající procházkou rozkvetlým sadem ve srovnání s jinými po-
kusy, jimiž „králíci“ museli projít. V moskevském Institutu lékařsko-
-biologických problémů se například napodobovaly havarijní situ-
ace v kosmické lodi. A to prý bylo něco!

Muže ze zmíněné skupiny dobrovolníků proto zavírali do tlako-
vých komor, do nichž pouštěli oxid uhličitý. Zkoušely se hranice pře-
žití člověka v podmínkách, kdy se výrazně zvyšuje v ovzduší obsah
kyslíčnicku uhličitého. Výzkumníci museli po delší dobu vydržet v pro-
středí, v němž bylo až 5,2 % oxidu uhličitého. Přitom lékaři označují
za nebezpečné množství už 3 %! Tato hodnota například v ponor-
kách značí podle příslušných norem „havarijní stav“.

Výzkumníci pracovali v prostředí s již uvedenou velmi vysokou
koncentrací kyslíčnicku uhličitého 5,2 % po dobu kolem jednoho mē-
síce v komoře o vnitřním prostoru pěti (!) metrů kubických. V tako-
vých podmínkách člověk rychleji a hlouběji dýchá. Otrava oxidem
uhličitým začíná točením hlavy, štipáním v nose a poměrně rychlým
bezvědomím. Při dlouhodobém pobytu v kabině, v níž se hromadí oxid
uhličitý, dochází k vleklým projevům otravy, takže člověk se cítí být
velice unavený, nedokáže se soustředit k plnění úkolů a je podráž-
děnější.

„Minuta vám připadá dlouhá jako půlhodina,“ komentoval své bez-
prostřední zážitky Jevgenij Kirjušin.

K podobným situacím docházelo i při několikátých denních pobytech
kosmonautů na palubě orbitálních komplexů Saljut, kdy regenerač-
ní zařízení nestačilo odstraňovat z vnitřní atmosféry oxid uhličitý
a jeho obsah nebezpečně několikanásobně stoupal.

Běžné bylo rovněž zkoušení nejrůznějších medicínských prepará-
tů, mezi nimiž byly přípravky proti nebezpečné radiaci, s níž se kos-
monauti na oběžné dráze mohli potkat při zvýšené sluneční aktivi-
tě. Výzkumníci museli projít i náročnými lékařskými prohlídkami,
z nichž mnohé jsou velice nepříjemné a často i bolestivé. Mnohdy se
velice často opakovaly. Brali jim například velké množství krve, ně-

kdy až třístakrát (!) za den, odebírali jim krevní dřeň, dostávali silné dávky rentgenového záření, podrobovali je přímému sondování srdce, bolestivé byly punkce páteře...

Zcela mimořádně se ve výzkumných laboratořích objevili skuteční kosmonauti, členové kosmického oddílu. V těch chvílích však dávali všichni přítomní odborníci mimořádný pozor, aby se chráněným mužům nic nestalo. O to horší to však prý bylo s jejich přístupem k dobrovolníkům, kteří si mohli často připadat jako skuteční zkušební králíci!

Nesmírně náročné byly zkoušky takzvané explozivní dekomprese. Při prudkém snížení tlaku dochází u nechráněného organismu k těžkým poškozením a ke smrti. Po smrti trojice kosmonautů v návratové kabině Sojuzu 11 v červnu 1971, kdy po selhání provětrávacího ventilu došlo k rychlému úniku vnitřní atmosféry, a tedy k prudkému poklesu tlaku explozivní dekompresí, vstupovali výzkumníci ve skafandrech do tlakové komory, v níž se napodobovaly podmínky takové havárie. Okamžitá dehermetizace kosmické kabiny byt umělá a v prostředí laboratoře vždy přinášela značná rizika. Podmínky zkoušek byly opět až drastické. Například Sergej Něfjodov při takovém experimentálním prudkém poklesu tlaku „vylétl“ — obrazně řečeno — ze zemského povrchu do výšky kolem padesáti kilometrů za 0,3 vteřiny (!). Stačila chybička na skafandru a roztrhly by se mu plíce.

PROVĚŘOVÁNÍ NESNADNÉHO VÝSTUPU

Pokusní králíci se podíleli i na přípravách výstupu prvního kosmonauta ve skafandru do volného kosmu, který se měl uskutečnit v roce 1965 při létu druhé lodi Voschod. Už v květnu 1964 bylo rozhodnuto, že ke kabině bude připojena speciální nafukovací komora, umožňující výstup, aniž by bylo nutné odhermetizovat celou kabinu, jak naopak předpokládali Američané u své dvoumístné lodi Gemini. Bylo to výhodné technické řešení. Díky němu se spotřebovalo méně vzduchu než v případě nutnosti opětovného natlakování zcela dehermetizované kabiny, ale především to vyřešilo nepřekonatelnou překážku, o níž se ovšem nahlas nikde oficiálně nemluvilo a patřila mezi supertajemství so-

větské kosmonautiky. Značně jednoduchá a nepříliš kvalitní sovětská elektronika byla totiž chlazena vzduchem, takže ve vakuu se nebezpečně rychle přehřívala a brzy tak docházelo k jejímu poškození. Výstupová komora tomu měla zabránit. V důležitých částech kabiny s nezbytnou elektronikou zůstala atmosféra.

Řešení konstrukce přechodové komory bylo velice zajímavé. Byla totiž skládací. Nafukovala se stlačeným vzduchem a současně se mechanicky zpevňovala. Elektricky ovládanými ventily byla napojena na zásobu stlačeného vzduchu a na nouzovou zásobu kyslíku. Ve složeném stavu byla vysoká jen 0,7 m a v rozloženém 2,5 m, tedy o 20 centimetrů vyšší, než byl průměr kulové návratové kabiny Voschodu 2. Komoru tvořila střední nafukovací část složená ze dvou pogumovaných hermetických obalů, rozdělených na čtyřicet menších nafukovacích oddílů, a z pevné horní a dolní části. Nafukovací oddíly byly rozděleny do tří nezávislých sekcí. Po naplnění stlačeným vzduchem vytvářely kostru komory. Ve složeném stavu byla konstrukce přidržována pyrotechnickými zámkami k technologickému a nyní výstupnímu kulatému otvoru kabiny, tedy naproti vstupnímu otvoru. Komora vážila včetně vybavení 250 kg, její vnitřní průměr byl pouze 1 m a vnější 1,2 m.

Pro usnadnění kosmonautova návratu byl v horní části upevněn nevysoký trychtýřovitě rozšířený prstenec. Průměr průlezu byl pouhých 70 centimetrů.

Protože komora i druhý průlez v kabině byly novinkami, bylo je nutné také pečlivě prověřit. Návrh kosmické lodi Voschod 2, předložený na poradě u hlavního konstruktéra v roce 1964, počítal se třemi etapami zkoušek. První se měly uskutečnit v podmínkách simulované beztíže na palubě létající laboratoře a proudového letadla Tu-104 LL, jehož kabinu upravili v prosinci 1964 a ještě před koncem roku ji vyzkoušela čtveřice Beljajev, Leonov, Chrunov a tehdy ještě Gorbatko. Spolu s nimi se zkoušek zúčastnili také někteří členové z dlouho utajovaného týmu výzkumníků.

Plánovaný zhruba desetiminutový výstup do volného kosmu rozdělili instruktoři do dvou set dvaceti pěti přesně vymezených úseků. Při krátkodobém beztížném stavu na palubě letounu Tu-104 LL na-

cvičovali kosmonauti jednotlivé části výstupu z makety kabiny lodi i fáze neméně důležitého návratu, jenž — jak se mělo ukázat — byl nakonec nejkritičtějším okamžikem celého kosmického letu. Výcvik byl nesmírně náročný. Instruktoři totiž značně zpřísnili požadavky na fyzickou kondici kosmonautů, kteří tak měli lépe a snadněji zvládnout všechny očekávané překážky na oběžné dráze.

Na první pohled nebylo nic složitého vystoupit z kabiny do volného kosmu. Skutečně však pouze na první pohled. Kosmonaut se nasoukal do těsné přechodové komory, počkal, až velitel odčerpá z komory vzduch, otevřel se poklop a kosmonaut vystoupil do volného kosmu, kde mohl volně a svobodně poletovat kolem kosmické lodi. Nezasvěcenému pozorovateli to skutečně mohlo všechno připadat velice jednoduché, ale Leonov a Chrunov, kteří výstup nacvičovali nejvíce, zjistili už v Koroljovově továrně OKB-1, že půjde o nesmírně fyzicky náročnou a psychicky vyčerpávající záležitost. Později kosmonaut Alexej Leonov vzpomínal, jak mu v nepohodlném a nemožném skafandru každý úkon trval až takřka nekonečně dlouho, přičemž se nácvik odehrával v běžných pozemských podmínkách, kdy neměl žádné problémy s beztlakým stavem a s dalšími mimořádnými a také nepříjemnými vlivy kosmického letu.

Program počítal pochopitelně i s možností, že velitel by musel opustit své místo, prolézt komorou ven, pomoci kamarádovi a vrátit se s ním do lodi. Nikdo přece nemohl vědět, jak bude první výstup do volného kosmu probíhat a jak bude na člověka působit.

Co když kosmonauta přepadne nevolnost, anebo co když se mu z nějakých důvodů nepodaří vrátit se zpátky do přechodové komory?

Druhá etapa zkoušek a výcviků proběhla v prostředí velmi sníženého tlaku ve zkušební komoře. Nejprve bez kosmonautů. Zahájena byla 28. ledna 1965, kdy byly v podtlakové komoře napodobeny podmínky tlaku zhruba stejné jako ve výšce kolem 35 000 metrů nad zemským povrchem. Prověřovalo se naplnění rozložené výstupní komory vzduchem, otevření poklopů, její hermetičnost, uzavření poklopů a naplnění komory vzduchem. Následující den přijela skupina výzkumníků a v zastoupení příštích kosmonautů vše pečlivě prověřila. Dva „pokusní králíci“ byli oblečeni do pracovních kosmických

skafandru a měli v podmínkách výšky 15 kilometrů zvládnout výstup nevelkým otvorem ve stěně makety kabiny Voschodu. Stalo se však něco nepředvídaného. Výzkumník se sice v nafouknutém skafandru z cvičné kabiny protáhl ven, ale nedokázal zavřít poklop výstupního otvoru. Byla objevena konstrukční chyba. Přítomní experti z Koroljovovy OKB-1 se rychle shodli, že její odstranění nebude činit žádný větší problém. Horší to bylo s činností systému registrace kosmonautových fyziologických funkcí, především registrace tepu a frekvence dýchání. Když totiž výzkumník seděl v kabině v křesle, systém nazývaný Vega pracoval poměrně obstojně. Tvůrci systému počítali s jeho činností v situaci, kdy bude kosmonaut relativně v klidu a nebude dělat větší pohyby. Jakmile se však nacvičoval výstup z kabiny, začala aparatura selhávat.

V komplexu letiště Čkalovskoje se 2. února 1965 uskutečnila generální zkouška výstupové komory. Dva výzkumníci zaujali místa v cvičné kabině, tlak v pokusné komoře byl snížen na úroveň zhruba asi výšky kolem 37 kilometrů, komora byla naplněna vzduchem, tlaky v komoře a v cvičné kabině byly vyrovnány a poklop výstupního otvoru otevřen. Jeden z výzkumníků se vsoukal do velice těsného válce výstupní komory. Poté byl poklop uzavřen, z výstupní komory odčerpán vzduch a otevřel se druhý poklop na horní části komory.

Zkouška byla nesmírně vzrušující. Trebaže se totiž odehrála v pokusné tlakové komoře na Zemi, vědomí možného nebezpečí a významnosti zkoušky způsobily, že srdeční tep výzkumníka ve skládací výstupní komoře se prudce zvýšil.

Následovalo uzavření vnějšího poklopu, naplnění výstupní komory vzduchem, vyrovnání tlaků v komoře a v kabině, otevření poklopu ve stěně kabiny a návrat výzkumníka zpátky na jeho místo.

Oba muži byli při celé akci oblečení do cvičných kosmických skafandru. Průběh pozorně sledovali hlavní konstruktéři v čele se Sergejem Koroljovem. Přijeli se podívat také kosmonauti, na které stejné prověrky čekaly o pouhých šest dnů později.

Jako první zvládli náročnou zkoušku Beljajev s Leonovem. Uskutečnila se 8. února 1965. O tři dny později je rovněž úspěšně násle-

dovali Zajkin a Chrunov. K letu nakonec vybrali první dvojici, která také úkol splnila... Ale to je jiná kapitola vyprávění. Vraťme se zpátky k utajovaným pohledům do zákulisí práce a života „pokusných králíků“.

PRILÍŠ KRUTÁ DAŇ

V roce 1990 vyprávěl Valerij Kirjušin novinářům z časopisu Ogoňok některé další šokující příběhy. V nastupující „glasnosti“ se v tehdejším SSSR otevřely archivy. Kdo tehdy četl v sovětském tisku reportáže o zneužívání psychiatrie v historii sovětské lékařské vědy (lze však něco takového vědou vůbec nazvat?), bude zcela logicky a bez dalších důkazů ochoten uvěřit zprávám, pocházejícím třeba i z pera Istvána Nemereho, který se navíc odvolává na časopis Ogoňok, proslavený mnoha odvážnými reportážemi:

Šestatřicetiletý výzkumník Družinin zemřel na ochrnutí srdce během zkoušek. Alexandr Ogurcov zemřel v pouhých dvaatřiceti rok po odchodu z tajné laboratoře na následky poškození mozku. Jeho kolegové, kteří zkoušky přečkali, vzpomínali, že jakmile se do ústavu donesla zpráva o jeho smrti, začali lékaři okamžitě likvidovat všechny listiny z kartotéky, které by mohly posloužit jako důkaz, že se Ogurcov v ústavu nacházel. Zní to jako příběh z akčního filmu.

Pokračujeme:

Albert Ajupov zemřel v roce 1989. Michail Griškov byl od roku 1983 nepohyblivý. Déle než deset let přežíval s nízkou penzí jako těžký invalida. Ochrlul po pokusech, které jen se štěstím přežil, aby do konce života už jen živořil... Stal se z něho mrzák. Zemřel zhruba měsíc před svými pětatřicetinami.

Ne všichni dobrovolníci se s novou situací dokázali vyrovnat, když po počátečním nadšení ke své hrůze zjistili, že se stali takřka bezmocnou obětí extrémních zkoušek. Mnohdy se jen těžko vyrovnávali s trvalou nejistotou a nevědomostí, co s nimi budou dělat a jaké následky postihnou jejich zdraví i celý život. Někteří z nich nevydrželi přísně izolované ubytování v objektu lékařského ústavu. V bezvýchodné situaci skočil z vysokého patra ústavního objektu Sergej

Dukalin, kdysi vynikající sportovec. Z okna vyskočil také Igor Dikov. Za podivuhodných okolností zemřel inženýr Boris Paškin, jenž situaci, s níž se nedokázal vyrovnat, rovněž vyřešil sebevraždou. Oběsil se. Bylo mu čtyřicet.

Z jiných výzkumníků se stali alkoholici. Pouze některým mužům z utajované skupiny dobrovolníků se pod nejrůznějšími záminkami podařilo vrátit zpátky do normálního života. Avšak o svých zážitcích prý dodnes raději příliš nemluví.

Novináři, kteří pátrali po informacích pro Ogoňok, uvedli jména některých z nich — Sergej Něfjodov, Igor Palatov, Valerij Kirjušin, Alexander Ogurcov, Michail Griškov, Boris Paškin, Igor Dikov, Albert Ajupov a Družinin, jehož křestní jméno na stránkách časopisu nebylo uvedeno... Šlo přitom o muže pouze z jedné skupiny, kterou novináři objevili a do značné míry dešifrovali.

V roce 1997 vyšla najevo zásluhou novináře Andreje Baganova ještě některá další jména. Zde jsou:

Viktor Volkov doplatil na tvrdé zkoušky na centrifuze a kvůli poškození srdce musel z oddílu odejít.

Bogdan Guk si na katapultu těžce poranil páteř.

Roman Kocan překonal rozsáhlý infarkt a skončil v léčebně pro dlouhodobé pacienty.

Jurij Nikolajev umřel v padesáti na těžké srdeční onemocnění.

Dále byla uvedena ještě dvě jména:

Vladimír Cvetov a Viktor Kostin. U nich nebyla žádná další informace, která by přiblížila jejich život a osud.

Mnozí z „pokusných králíků“ jsou již v penzi, hodně na náročnou práci doplatili a jsou invalidy, zbytek se ještě všelijak protlouká. O výzkumníky jejich věku už není zájem. Co jim zbývá? Zpravidla jen různá příležitostná zaměstnání. Nemají nárok na jakékoli důchodové zvýhodnění, už vůbec ne na výsluhu, která náleží různým mimořádným profesím. V pracovních knížkách totiž dodnes nemájí napsáno „výzkumníci“. Je to paradoxní. Tak daleko šlo utajování. Oficiálně byli uváděni jako laboranti či mechanici „skupiny výzkumníků 7. sektoru Institutu lékařských a biologických problémů“. A dokonce také jako baliči padáků!

Když v roce 1967 pozvali tehdy takřka již dvacetiletého Sergeje Něfjodova, studenta školy mladších leteckých specialistů, a o rok později devatenáctiletého Jevgenije Kirjušina, studenta stejné školy, před zvláštní komisi z Moskvy, mysleli si oba zpočátku, že půjde o práci spjatou s kosmem. Vždyť tehdy mnoho mladých lidí žilo vesmírem. Blížil se velký skok lidstva na Měsíc. Kdo by nechtěl být u takového dobrodružství?!

Nabídl jim práci výzkumníků. Nutno poznamenat, že výběr byl nesmírně těžký. Možná tvrdší než výběr kosmonautů.

Z pěti set uchazečů přešlo přes úskalí přísných lékařských prověrek, psychických testů a dalších prověrek pouze dvanáct.

Byli odveleni k vojenské části moskevského Institutu lékařských a biologických problémů. Zhruba každý rok se přibíralo kolem patnácti nových dobrovolníků. I z této nevelké skupiny byla vyčleněna takzvaná elitní skupinka, jejíž členové procházeli všemi extrémními experimenty bez jakéhokoli omezení. A co za to vlastně měli? Například v roce 1971 pobírali v průměru 100 rublů měsíčně. Pokud chtěli v práci pokračovat, pak právě v tomto roce museli odejít z armády a stát se zaměstnanci Institutu lékařských a biologických problémů.

Dnes jsou zapomenutí a nedocení. Prý by jim přitom stačilo, kdyby je zařadili do kategorie zkušebních pilotů. V bývalém SSSR se ocenění záplatovalo všelijakými medailemi. Přežilo to svým způsobem i do dnešního Ruska. Když v roce 1996 v Moskvě slavili 35. výročí letu prvního člověka do vesmíru, dostalo zhruba 250 lidí z Federální správy lékařsko biologických a experimentálních problémů při Ministerstvu zdravotnictví Ruské federace různá státní ocenění a medaile. Výzkumníci z prvního oddílu „pokusných králíků“ však mezi nimi nebyli.

Posloužili a odešli.

Jako příslovečný mouřenín.